This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

De internationalisering van het bama-onderwijs

Peter Bursens, René Torenvlied en Isabelle De Coninck

Inleiding

Steven Van Hecke (KU Leuven)

Over de internationalisering van het politicologisch onderzoek kunnen we kort zijn: dit is een feit. Maar hoe zit het met de internationalisering van het politicologisch onderwijs, toch wat de bachelor en de master (bama) betreft? Welke evolutie heeft zich in de voorbije jaren voorgedaan? Van Nederland is geweten dat het Engels in alle disciplines aan een steile opgang bezig is. Maar dat heeft in de eerste plaats te maken met de onderwijstaal, wat niet volledig hetzelfde is als internationalisering. Hoe zit het intussen in Vlaanderen? Houdt het Nederlands daar stand of zoekt men soelaas in meer creatieve oplossingen? Principieel lijkt iedereen voorstander van internationalisering. En dan volgt bijna automatisch een frase met 'uitdaging', 'onderwijs van de toekomst' en 'arbeidsmarkt'. Vraag is wat de ongewilde neveneffecten zijn en hoe mogelijke problemen kunnen worden aangepakt. Wie past zich bijvoorbeeld aan: de buitenlandse studenten en docenten (door bijvoorbeeld studenten verplicht een cursus lokale politiek te laten volgen of van docenten te verwachten dat ze na een overgangsperiode kunnen doceren in het Nederlands) of de onthaalinstelling (door bijvoorbeeld de onderwijstaal te veranderen, alleen Engelstalige literatuur of handboeken aan te bieden, of niet-Nederlandstalige collega's te ontslaan van bestuurstaken)? Hoeveel vrijheidsgraden hebben de onderwijsinstellingen en de departementen of onderzoeksgroepen die *de facto* de onderwijsprogramma's aanbieden?

Deze en andere vragen over de internationalisering van het politicologisch bama-onderwijs leggen we voor aan drie collega's met ervaring op het terrein. Afgezien van de klassieke evenwichten die we in deze rubriek trachten te bewaren (universiteit, geografie en gender), situeren de reflecties van de verschillende gastauteurs zich op een verschillend analyseniveau. Peter Bursens bijt de spits af. Hij geeft vanuit een macrostandpunt een schets van de huidige situatie in Vlaanderen. Zijn analyse is gevoed door zijn jarenlange ervaring als docent maar ook als 'onderwijsbestuurder'. Momenteel is hij namelijk voorzitter van de Onderwijscommissie van de Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen en leidt hij een adviesgroep inzake internationalisering voor de vice-rector van de Universiteit Antwerpen. Hij doceert in het Engels aan bachelor- en masterstudenten en legde naar verluidt met succes de taaltest af. René Torenvlied zorgt voor het Nederlandse perspectief. Hij focust op de bestuurskundige opleidingen aan de Universiteit Twente (mesoniveau). Hij is thans opleidingsdi-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

recteur van de Engelstalige bacheloropleiding 'European Public Administration' en de Engelstalige masteropleidingen 'Public Administration' en 'European Studies'. Daarnaast is hij programmaleider van de Nederlandstalige professionele masteropleiding 'Master of Public Management'. Hij schrijft zijn bijdrage op persoonlijke titel. Tot slot kiest Isabelle De Coninck voor het microperspectief. Zij belicht hoe zij internationalisering aan den lijve heeft ondervonden. Ze is daarvoor perfect geplaatst, aangezien ze als studente zowel in Nederland als in Vlaanderen politicologisch onderwijs heeft gevolgd: respectievelijk de Engelstalige bacheloropleiding 'European Studies' aan de Universiteit Maastricht en de Nederlandstalige masteropleiding 'Vergelijkende en Internationale Politiek' aan de KU Leuven. Vier universiteiten, twee docenten/opleidingsverantwoordelijken en een studente: ziehier de ingrediënten voor een kritische stand van zaken, enkele opvallende standpunten inbegrepen, van de internationalisering van het politicologisch en bestuurskundig bama-onderwijs in Nederland en Vlaanderen.

Internationaliseren in Vlaanderen: tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren

Peter Bursens (Universiteit Antwerpen)

Om met een boutade te beginnen: de samenleving, en met name het professionele veld, internationaliseert met rasse schreden. Het (academisch) hoger onderwijs bereidt studenten voor op het beroepsleven. Internationalisering moet daarom inherent deel uitmaken van opleidingen in het hoger onderwijs. Politieke wetenschappen is hierop geen uitzondering. Integendeel, alumni komen terecht in maatschappelijke sectoren die uit zichzelf internationaal zijn of waarop internationalisering zonder uitzondering een impact heeft. Internationalisering is de evidentie zelve. Helaas, tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren… en een *Res Publica* Symposium. In wat volgt vertrek ik van de idee om internationale en interculturele competenties centraal te stellen in politieke wetenschappen en curricula en deze competenties als hefboom te gebruiken om meer te internationaliseren. Ik neem Vlaanderen als case, bespreek de Vlaamse wettelijke en praktische obstakels, suggereer een aantal opties om maximaal te internationaliseren en het Vlaamse beleid aan te passen.

Internationaliseren is geen doel op zich. Het is een middel om studenten generieke en professionele competenties bij te brengen. Het gaat om kwalificaties die afgestudeerde politicologen nodig hebben in verschillende, snel evoluerende en flexibele contexten waarin interacties plaatsvinden met mensen uit andere landen en culturen. Voorbeelden van generieke competenties zijn intercultureel communiceren, vreemdetalenkennis, kennis van het eigen referentiekader, interculturel bewustzijn, creativiteit en een open geest, actief burgerschap… Internationale vakspecifieke competenties houden in dat de opleiding wordt geïnternationaliseerd door het opnemen van een internationale

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

dimensie: het vakgebied in een internationale context plaatsen, een vergelijkend perspectief aangeven, weten hoe de vakdiscipline in het buitenland wordt ingevuld... Door dergelijke internationale en interculturele kerncompetenties te formuleren, verplichten opleidingen zichzelf ertoe om internationalisering in de praktijk te brengen, om concrete werk- en evaluatievormen te bedenken en te implementeren. Interne kwaliteitszorgsystemen en externe accreditaties zien er dan op toe of studenten de beoogde competenties verwerven. Vervolgens presenteert zich een heel gamma van mogelijkheden, van fysieke tot virtuele mobiliteit voor zowel studenten als docenten, en ontelbare mogelijkheden en mengvormen. Tussen de objectieven en implementatie nestelen zich echter ook heel wat wettelijke en praktische obstakels.

Met fysieke mobiliteit kunnen de beoogde competenties heel duidelijk bereikt worden. Via *exchange mobility* (volwaardige en langdurige uitwisselingen zoals Erasmus), *networked mobility* (kortere mobiliteitsvensters in het curriculum) of *embedded mobility* (verblijven in het kader van gemeenschappelijke opleidingen zoals Erasmus Mundus *joint masters*) verplaatsen studenten zich per definitie naar andere landen. Ze komen er in contact met buitenlandse docenten en studenten, leren hoe andere culturen omgaan met de discipline en ontdekken de lokale arbeidsmarkt. Niet om het even welke vorm van uitwisseling kan echter het bereiken van de competenties garanderen; dat lukt alleen met kwaliteitsvolle partners. Om die kwaliteit te waarborgen, is het noodzakelijk om uitwisselingen op te zetten met sterke partneruniversiteiten. Deze potentiele partners eisen uiteraard een vorm van wederkerigheid voor hun eigen studenten, met name wat betreft het Vlaamse aanbod aan anderstalige opleidingsonderdelen en de compatibiliteit van de programma's.

Het Vlaamse wettelijke kader maakt dat evenwel niet gemakkelijk. Uitwisselingsstudenten komen slechts voor korte tijd naar Vlaanderen en willen vaak maar beperkt investeren in het leren van het Nederlands. Ze stellen zich meestal tevreden met een niveau dat hen integratie in het sociale leven toelaat, maar dat onvoldoende is om lessen te volgen en examens af te leggen. Dat kan betreurd worden, maar het beantwoordt wel aan de realiteit. Het oorspronkelijke romantische idee dat uitwisselingsstudenten zich zouden onderdompelen in de taal en de cultuur van een ander land is overigens door de Europese Commissie zelf verlaten, nu Erasmus+ ook (en vooral) taalcursussen subsidieert om de instructietaal te leren, en die is vaak niet de taal van de regio. Dit betekent dat Vlaamse instellingen een voldoende anderstalig (lees: Engelstalig) aanbod moeten hebben om sterke partners te overtuigen hun studenten naar Vlaanderen te sturen (en omgekeerd, om Vlaamse studenten te ontvangen en voor hen mobiliteit mogelijk te maken). Het Vlaamse decreet betreffende het Hoger Onderwijs stelt evenwel uitdrukkelijk dat het Nederlands de onderwijstaal is en dat slechts bij uitzondering in een andere taal mag gedoceerd worden, namelijk indien "de meerwaarde voor studenten en werkveld vanuit de functionaliteit van de opleiding" kan worden aangetoond. Dat valt uiteraard te motiveren voor politieke

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

wetenschappen, maar vervolgens botsen de Vlaamse opleidingen op de expliciete bepaling dat in bacheloropleidingen maximaal 18 procent en in masteropleidingen maximaal 50 procent in een andere taal dan het Nederlands mag gedoceerd worden. Indien studenten tijdens hun opleiding meer studiepunten opnemen in een andere taal, wordt de opleiding als anderstalig beschouwd en moet er (in Vlaanderen) een Nederlandstalig equivalent bestaan. De opname van de studiepunten wordt door (de taalpolitie van) de Vlaamse overheid in de gaten gehouden. Instellingen hoeden zich ervoor om de grens te overschrijden, waardoor de internationale aantrekkelijkheid van de opleidingen beperkt is en het aantrekken van sterke partners bemoeilijkt wordt. Uiteraard hebben grote instellingen hier minder problemen mee, omdat zij inkomende studenten een groter aantal Engelstalige vakken kunnen aanbieden, vaak uit aanpalende disciplines of opleidingen.

Ook het vormen van consortia met een beperkt aantal preferentiële partners, bijvoorbeeld in functie van modulaire samenwerking of gemeenschappelijke masteropleidingen, is niet evident. Naast het bureaucratische afschrikkingseffect impliceert samenwerking immers een hoge graad van convergentie in studieduur. De herhaaldelijke weigering van de Vlaamse regering om de vraag naar studieduurverlenging in de sociale wetenschappen te honoreren zet hier een rem op de internationalisering. Het is erg moeilijk om masters van 60 ECTS structureel te integreren met masters van 120 ECTS, wat in veel Europese landen de norm is. Los van de moeizaam te bereiken wederkerigheid is het uitsturen van studenten of het laten volgen van een internationale stage binnen het bestek van één academiejaar erg moeilijk in overeenstemming te brengen met het kwaliteitsvol behalen van de vooropgestelde competenties. De Vlaamse regering zal op deze kritiek antwoorden dat ze een actieplan (*Brains on the Move*) heeft ontwikkeld om mobiliteit te promoten en dit zelfs financieel met beurzen wil ondersteunen. Indien de achterliggende randvoorwaarden niet tegelijk aangepakt worden, blijft een kwaliteitsvolle invulling van de mobiliteit echter moeilijk te bereiken. Misschien moet aan talentvolle studenten, ook in politieke wetenschappen, maar de raad gegeven worden om hun hersenen permanent naar het buitenland te verhuizen. Al is dat dan weer een moeilijke boodschap voor de honkvaste Vlaamse student. Dan toch maar beurzen of desnoods (door de overheid georganiseerde!) leningen om studenten die belangrijke buitenlandse ervaring te laten opdoen. Het lijkt daarbij cruciaal om te focussen op die groepen van studenten voor wie de financiële voorwaarden de reden zijn om thuis te blijven, zeker nu studeren ook in Vlaanderen behoorlijk duurder wordt.

Omdat mobiliteit niet altijd evident is, zoeken opleidingen naar andere instrumenten om de internationale en interculturele competenties waar te maken. Soms gaat het om kortere periodes van mobiliteit zoals zomerscholen of internationale groepsreizen waaraan onder welbepaalde voorwaarden *credits* kunnen worden toegekend. Daarnaast wordt het gebrek aan fysieke mobiliteit gecompenseerd door het buitenland naar Vlaanderen te halen. Vaak

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

wordt hierop het label *internationalisation at home* gekleefd. Het gaat om allerlei initiatieven waardoor studenten die niet fysiek mobiel (kunnen of willen) zijn toch in staat worden gesteld de beoogde internationale en interculturele competenties op te doen. In minimale vorm vindt dit plaats door inkomende studenten te laten samenleren en samenwerken met Vlaamse studenten, d.w.z. door uitwisselingstudenten op te nemen in (Engelstalige) opleidingsonderdelen. Hier worden opleidingen geconfronteerd met de kwaliteit en de talenkennis van de inkomende studenten. De taalbepalingen in de wetgeving bemoeilijken het samenwerken met sterke partners en dus met sterke studenten. Hierdoor is het kennisniveau en de beheersing van vreemde talen bij de inkomende studenten te vaak minder dan dat van hun Vlaamse collega's (al is het erg on-Vlaams om dit te beweren). Het bijeenbrengen van studenten uit verschillende landen mag dan wel de interculturele competenties aanscherpen, de kwaliteit van het onderwijs bewaken wordt zo een moeilijke opdracht.

Een alternatief is om niet de studenten maar de docenten naar Vlaanderen te halen. Voor korte periodes is er de uitstekende – maar onderbenutte – Erasmus docentenmobiliteit. Daarbovenop investeren instellingen in het uitnodigen van gastdocenten (die overigens, laat het ons toegeven, vaak in de eerste plaats gekozen worden om hun onderzoeksrelevantie). Het ultieme middel in deze context is uiteraard het aanwerven van buitenlandse docenten. Vlaanderen zet in op het aantrekken van de meest excellente wetenschappers maar hoopt daarbij klaarblijkelijk dat deze het Nederlands ofwel al machtig zijn ofwel zodanig excellent zijn dat zij binnen enkele jaren in het Nederlands kunnen doceren. Gezien de beperkte mogelijkheid om Engelstalige vakken te organiseren (*cf.* supra), kunnen opleidingen er uiteraard voor kiezen om anderstalige collega's vooral in gespecialiseerde dunbevolkte mastervakken in te zetten (maar dat betekent dan wel dat de inheemse docenten de grote groepen in de bacheloropleidingen moeten bedienen...).

Aan de aanbodzijde moet nog de mogelijkheid worden vermeld dat Vlaamse professoren in het Engels doceren. Hoewel kwaliteitsbewaking ook hier belangrijk is (het is contraproductief om in ondermaats Engels te doceren aan inkomende studenten met een ondermaatse kennis van het Engels), lijkt de balans tussen controle en autonomie grondig zoekgeraakt. In de huidige vorm – de fameuze Engelse taaltest voor universiteitsdocenten – wordt de regelgeving ofwel sans gêne genegeerd (door één instelling) ofwel creatief omzeild waar nodig (door alle andere instellingen). Was het een Europese richtlijn geweest, dan had oppercommissaris Frans Timmermans die al met veel genoegen geschrapt. Het is dan ook absurd en geld verspillend om collega's die diploma's behaalden in Engelstalige opleidingen (zij het niet aan Engelstalige instellingen) en die meer dan tien jaar in het Engels in Engelstalige landen hebben gedoceerd, te onderwerpen aan een (jawel) Engelse taaltest.

Laat ik ten slotte even terugkeren naar het uitgangspunt. Internationaliseren is een evidentie in het hoger onderwijs, bij uitstek in een discipline als politieke wetenschappen. Nederlandse en Vlaamse

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

politicologen komen zonder uitzondering terecht in jobs met een internationale component en worden als academisch gevormde mensen geacht een open en tolerante geest te hebben ten aanzien van de buitenwereld. Zij verdienen dus een geïnternationaliseerde opleiding van hoog niveau. Door internationale en interculturele competenties als bindend na te streven doelstellingen op te nemen, verplichten opleidingen zichzelf ertoe om ook in internationalisering de hoogste kwaliteit na te streven. Dat de Vlaamse overheid een dergelijke excellentie nastreeft in het hoger onderwijs valt overigens toe te juichen. Helaas is de weg naar de uitmuntendheid dus bezaaid met wetten en praktische bezwaren. Laat bovenstaande argumenten daarom een oproep zijn om het parochialisme en het irriterende streven naar controle in te ruilen voor een kosmopolitische houding en een cultuur van vertrouwen in de hogeronderwijsinstellingen. Opleidingsverantwoordelijken weten heus wel de balans te vinden tussen de toegankelijkheid van de programma's en de noodzakelijke internationale openheid en zijn zelf wel in staat om aan ernstige kwaliteitsbewaking te doen. Dit is geen pleidooi om alleen nog Engelstalige bacheloropleidingen in de politieke wetenschappen aan te bieden, noch om niet langer respect te vragen voor het Nederlands aan studenten of docenten die het Vlaamse hoger onderwijs voor korte of lange tijd komen verrijken. Beschouw het veeleer als een oproep tot enig pragmatisme vanuit een bezorgdheid voor de menselijke en professionele vaardigheden die studenten politieke wetenschappen in Vlaanderen verdienen mee te krijgen. Het zal hen des te meer bewust maken van het belang van het Nederlands als wetenschaps- en onderwijstaal. Wat ik overigens ten volle onderschrijf met een bijdrage over internationalisering aan een Nederlandstalig wetenschappelijk tijdschrift. '*... because inbetween dream and act there are hindering laws and practical issues, ...*' zou Willem Elsschot mild cynisch besluiten.

Internationalisering bij de opleidingen bestuurskunde in Twente

René Torenvlied (Universiteit Twente)

In deze bijdrage zal ik de rol van internationalisering in het onderwijs in de Vlaams-Nederlandse politieke wetenschappen en bestuurskunde bespreken vanuit het perspectief van de opleidingen aan de Universiteit Twente, waar internationalisering in belangrijke mate is doorgevoerd. Ze heeft een natuurlijke start, vanuit de (padafhankelijke) situatie waarin de opleidingen zich thans bevinden. Daarom start ik met een korte achtergrondschets, waarin een groeiproces naar internationalisering aanwijsbaar is. Vervolgens zal ik ingaan op enkele belangrijke aspecten, afwegingen en ervaringen bij de internationalisering van het bestuurskundeonderwijs in Twente.

Een korte achtergrondschets

De opleiding bestuurskunde aan de Universiteit Twente is de oudste bestuurskundeopleiding van Nederland, opgericht in 1976. De Nederlandstalige opleidingen die

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

op het vakgebied van de bestuurskunde worden aangeboden aan de Universiteit Twente hebben van oudsher een sterke reputatie op het gebied van ontwerpgerichtheid (ooit het 'Twentse profiel' genoemd) en een nadruk op analytische vaardigheden en gedegen methoden en technieken van sociaalwetenschappelijk onderzoek. Twentse bestuurskundigen hebben de reputatie analytisch sterk te zijn, met een iets sterkere voeding uit de moederdisciplines van de maatschappijwetenschappen (politicologie, sociologie, economie en recht) dan andere bestuurskundeopleidingen.

Binnen de Nederlandstalige bacheloropleiding bestuurskunde in Twente hebben verschillende varianten en afstudeerrichtingen de afgelopen decennia het licht gezien, zoals een technische variant of een variant op het gebied van gezondheidswetenschappen. Het meest in het oog springend is de Engelstalige bacheloropleiding 'European Studies', die in 2005 geïntegreerd werd aangeboden. De opleiding European Studies voorzag in een groeiende behoefte en populariteit, vooral in het Duitse voedingsgebied, om een studie te volgen met een focus op Europa. Het Engelstalige karakter en curriculum van de bacheloropleiding European Studies vloeiden direct voort uit de behoefte om Duitse studenten een internationale, op Europa gerichte opleiding aan te bieden, die zij samen met Nederlandse studenten en studenten van andere nationaliteiten (denk aan Oost-Europa) konden volgen.

Het academiejaar 2013-2014 is een jaar van majeure veranderingen in de opleidingen Bestuurskunde in Twente. De Nederlandstalige opleiding Bestuurskunde is samengevoegd met de Engelstalige opleiding European Studies tot één Engelstalige bacheloropleiding 'European Public Administration' (kortweg: EPA). Daarnaast is het 'Twents Onderwijs Model' (TOM) ingevoerd, waarin projectgericht onderwijs in 15 EC-modules centraal staat en vakinhoudelijke kennis wordt geïntegreerd en actief toegepast.

Het bovenstaande biedt een kort overzicht van de processen van onderop bij enkele specifieke opleidingen. Wetenschappelijk en maatschappelijk vindt er ook een onmiskenbare trend plaats in de richting van internationalisering. Naast de toenemende internationale dimensie van lokale, regionale en nationale maatschappelijke vraagstukken is er een gelijke trend waarneembaar in de onderzoeksvelden van politicologie en bestuurskunde. Met het toenemende belang van publicatie in internationale (dus: Engelstalige) wetenschappelijk tijdschriften is een bijna dramatische neergang te bespeuren in het beschikbare, moderne kennisfonds in de Nederlandse taal. Het is niet anders: gegeven de huidige incentives loont het niet meer om een wetenschappelijke carrière te bouwen op (louter) Nederlandstalige publicaties – hoe goed de kwaliteit ook moge zijn.

Kortom, de aangeboden leerstof, uit boeken en artikelen, zal veelal Engelstalig zijn. Dan is de stap snel gemaakt naar het Engels als voertaal voor het onderwijs. De belangrijkste concepten moeten immers in het Nederlands worden vertaald, studenten moeten deze concepten met elkaar verbinden en wat is dan gemakkelijker dan gewoon de Engelstalige concepten op de powerpointpresentatie te zetten (of in het college te benoemen). Verdere professio-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

nalisering van docenten in hun taalbeheersing is eigenlijk nog maar een kleine stap, die voor de meesten niet onoverkomelijk is. Ook de vraagzijde is sterk in ontwikkeling. Studenten hebben grote interesse in onderwijs in het buitenland; de wereld is echt kleiner geworden en de Europese stimuleringsprogramma's hebben aantoonbaar de studenten- en docentenmobiliteit vergroot. In de toekomst zullen drempels op deze mobiliteit, bijvoorbeeld met Azië, waarschijnlijk veel minder worden. Worden niet alleen luchtvaartmaatschappijen, maar ook wij als universitaire instellingen, beter van deze ontwikkelingen? Hieronder laat ik enkele overwegingen de revue passeren.

Versterking identiteit en profiel

De verandering van de bacheloropleiding bestuurskunde naar een Engelstalige opleiding en samenvoeging van de opleidingen Bestuurskunde en European Studies heeft het profiel van de opleidingen versterkt. Het veld van de bestuurskunde bestudeert hoe politiek-administratieve systemen – samen met allerlei (netwerken van) organisaties in de (semi)publieke sector – maatschappelijke problemen proberen te verminderen. Maatschappelijke problemen blijken hun oorzaken te vinden op allerlei, complex samenhangende niveaus: van lokale gemeenschappen, van nationale staten, van Europa en andere internationale verbanden en op wereldschaal. Het domein van European Studies vormt de cruciale schakel tussen deze niveaus en is daarmee het belangrijkste domein in de opleiding waarmee alle niveaus worden verbonden. Deze filosofie van de opleiding sluit aan bij de toenemende verbondenheid van de lokale/nationale niveaus met de Europese/internationale niveaus waarop politieke en bestuurlijke processen zich afspelen.

Met een dergelijke filosofie wordt de internationale oriëntatie van de oorspronkelijke bacheloropleiding Bestuurkunde versterkt, zowel wat betreft het curriculum als de voertaal. Anderzijds wordt tegelijkertijd de gamma-oriëntatie van de oorspronkelijke opleiding European Studies versterkt, wat betreft de component methoden van onderzoek en statistiek en de analytische oriëntatie vanuit het sociaalwetenschappelijke domein van de bestuurskunde. Deze integratie van de opleidingen en de internationaliseringslag hebben zodoende de identiteit van de opleiding versterkt: de specialisatie 'Public Administration" in EPA heeft een unieke, internationaal georiënteerde positie ten opzichte van de veelal nationaal georiënteerde bestuurskundeopleidingen in Nederland, Vlaanderen en Europa. Daarnaast heeft de specialisatie 'European Studies' in EPA een unieke, gammageoriënteerde positie in het veld van voornamelijk alfageoriënteerde opleidingen European Studies in Nederland, Vlaanderen en Europa.

Flexibiliteit naar diverse voedingsgebieden

De Universiteit Twente ligt op enkele kilometers van de Duitse grens, met aansluiting op het internationale treinverkeer via Gronau en Oldenzaal. Het voedingsgebied van de opleidingen ligt daarmee niet alleen in Nederland, maar ook in Duitsland

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

(vergelijkbaar met de collega's in Maastricht). Internationalisering betekent in Twente ook regionalisering. Onze Duitse studenten zijn formeel wel internationaal, maar behoren tot het regionale voedingsgebied van de opleidingen. Dan kan je ervoor kiezen om de opleiding in het Nederlands aan te bieden en studenten te vragen het Nederlands machtig te worden (dit gebeurt soms), maar een overgang naar het Engels ligt veel meer voor de hand.

Een belangrijk voordeel van de internationale en Engelstalige oriëntatie is dat die bovendien samenwerking met andere universiteiten mogelijk maakt. Dan hoef je niet meteen te denken aan Singapore of Shanghai, maar aan universiteiten in het eigen voedingsgebied. In 2012 zijn wij bijvoorbeeld een traject gestart om een *bachelor* double degree opleiding 'European Studies' met de Wilhelmsuniversität Münster om te zetten in een joint degree opleiding met Münster onder de naam 'Public Governance accross Borders'. Studenten volgen het eerste jaar in Münster en de overige twee studiejaren in Enschede. Steun van het College van Bestuur is hier heel belangrijk. De Universiteit Twente heeft internationalisering hoog in het vaandel. Alle bacheloropleidingen zijn (of worden binnenkort) Engelstalig. Hierdoor wordt een Engelstalig bacheloraanbod gecreëerd dat breder is dan het Engelstalige onderwijsaanbod van veel 'klassieke' universiteiten.

Verlies van Nederlands en Nederlands-georiënteerde studenten

De grote zorg bij al deze prachtige ontwikkelingen is dat we ook iets gaan verliezen. Wat blijft er nog over van de 'Nederlandse politicologie' en de 'Nederlandse bestuurskunde'? Kunnen we, zonder al te zwaarmoedig te worden, de verdere historische ontwikkeling van deze vakgebieden zomaar stopzetten? De vraag stellen (in deze vorm), is deze natuurlijk reeds beantwoorden. Hierboven heb ik al betoogd dat de Nederlandse politicologie en bestuurskunde zich sterk internationaal hebben georiënteerd.

Dit laat onverlet dat we ook op problemen stuiten in het onderzoek dat wij doen en, zoals het onderwerp is van deze bijdrage, de competenties die we studenten willen aanleren. Wat betreft onderzoek, is één van de belangrijke opdrachten om bijdragen te leveren met een belangrijke maatschappelijke relevantie. Die relevantie is vaak lokaal, regionaal, of nationaal gedefinieerd – soms met een internationale component, maar vaak ook niet. Internationalisering staat dit niet per se in de weg, maar maakt het niet altijd gemakkelijker – bijvoorbeeld wanneer onze wetenschappelijke staf voornamelijk bestaat uit medewerkers die het Nederlands niet machtig zijn. Fundamenteler is dat voor bepaalde politiek-wetenschappelijke en bestuurskundige expertises een grote behoefte bestaat aan de opbouw van een nationaal georiënteerd kennisfonds, wanneer het gaat om het beantwoorden van grote maatschappelijke vraagstukken. Denk aan ontwikkelingen in de Nederlandse zorg of in het Nederlandse politieke bestel. De Nederlandse bestuurskunde had ooit als specialisatie 'gemeentekunde'. Wat is de toekomst voor dergelijke specialisaties wanneer de universitaire diaspora zich volledig 'internationaliseert'? Deze

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

vraag laat zich veel moeilijker beantwoorden. Een gedifferentieerde benadering ligt voor de hand, daar waar de Nederlandse overheid er juist voor heeft gekozen het wetenschapsbeleid mede te laten invullen door het grote bedrijfsleven en het midden- en kleinbedrijf.

Voor het onderwijs en de competenties die wij studenten willen bijbrengen vanuit hun studies politicologie of bestuurskunde stuiten we op vergelijkbare problemen. Vaak komen we nog enigszins weg met de opmerking dat de echte kennis van de werkcontext toch zal moeten worden verworven tijdens een stage of in de eerste jaren in de professie. Maar kan een politicoloog of bestuurskundige die voor een gemeente werkt wel zonder een achtergrond in publiek recht? Kan je belangrijke ontwikkelingen in de Nederlandse samenleving wel goed doorgronden zonder kennis te nemen van Nederlandstalige stukken? Ook hier zou een gedifferentieerde aanpak wenselijk (noodzakelijk) zijn.

Aansluiting op nieuwe ontwikkelingen middelbaar onderwijs

Scholieren zijn zich steeds meer bewust van hun interesses en beroepsperspectieven wanneer zij kiezen voor een studie. Politicologie en bestuurskunde zijn Nederlandstalige begrippen en bepalen het zoekgedrag van scholieren en hun interesse voor de studie. Spreken zij niet net zo aan als 'political science' of 'public administration'? Welk afbreukrisico loop je wanneer je de kern waarvoor je staat in de Engelse taal aanbiedt? Op voorlichtingsdagen lijkt het mee te vallen. Misschien komen er wel andere scholieren. Sommige scholieren stellen hun vragen in prachtig Cambridge-Engels. Er is ook een trend in een stijgend aanbod van Engelstalig onderwijs op middelbare scholen in Nederland: tweetalig onderwijs (TTO) is populair en Cambridge-certificaten zijn gewild. Middelbare scholieren zijn mobieler en maken in het kader van hun studie culturele en taalreizen. Engels 'slang' komt via de iPad direct binnen. Kortom, voor categorieën scholieren blijkt het Engelstalige aanbod een unieke niche te bieden, om het maar in goed Nederlands te formuleren.

Tot slot: praktijken, problemen en principes

Deze bijdrage heb ik vooral van onderop, uit de praktijk zelf geschreven. Daarbij komen ook praktische problemen op. Denk aan het versterken van competenties van docenten, het doorbreken van taalbarrières bij studenten, de mengeling van studenten uit allerlei verschillende culturen, de passendheid van het studiemateriaal. Dergelijke problemen zijn vaak relatief eenvoudig op te lossen. Fundamenteler zijn de bezwaren dat de internationalisering belangrijke principes aantast die wij zouden moeten koesteren. Een voorbeeld hiervan is het behoud van de rijkdom die onze nationale vocabulaire ons biedt. Onze Nederlandse taal geeft een rijker uitdrukkingsvermogen aan wat wij bedoelen over te brengen, te 'verwoorden', dan het gebrekkige wetenschappelijke Engels waarmee niet-inheemse spre-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

kers zich bedienen. Deze principes zijn, naar mijn stellige overtuiging, meer steekhoudend voor opleidingen letteren, waar taal tot de kern van het bestaansrecht behoort, dan voor maatschappijwetenschappelijke opleidingen. Gelukkig kunnen reflecties, zoals in dit Symposium, aanleiding geven tot verschillende snelheden en gedifferentieerde ontwikkelingen in de internationalisering van het onderwijs in onze mooie vakgebieden.

Engelstalig onderwijs in Nederland en Vlaanderen: mijn ervaring als student

Isabelle De Coninck (KU Leuven)

Als Vlaamse studente startte ik in 2010 de bacheloropleiding 'European Studies' aan de Universiteit van Maastricht (UM). Dat de opleiding geheel in het Engels gedoceerd werd, was een van de voornaamste redenen waarom ik voor deze Nederlandse universiteit koos. Voor mijn masteropleiding keerde ik terug naar Vlaanderen. Aan de KU Leuven volgde ik de eenjarige master Vergelijkende en Internationale Politiek. Erg aantrekkelijk vond ik de flexibiliteit in het samenstellen van het programma en de ruime keuze aan Engelstalige vakken. Mijn keuze voor Engelstalig onderwijs was dus zeer bewust. Ik ben er namelijk van overtuigd dat het – nu misschien meer dan ooit – zeer belangrijk is goed om te kunnen gaan met de Engelse taal, zowel in de persoonlijke als in de professionele sfeer.

Hoewel in beide studierichtingen de internationale dimensie centraal staat, verschillen de opleidingen erg van elkaar. De opleiding in Maastricht was volledig Engelstalig met internationale docenten en een heel diverse internationale studentengroep. Slechts een heel kleine groep studenten was Nederlandstalig; de overgrote meerderheid was Duits. De aanwezigheid van ruim 20 nationaliteiten en talen maakte Engels de enige logische keuze als onderwijs- en interactietaal. Alle communicatie, studiematerialen, lessen en examens gebeurden in het Engels. Studenten die voor deze opleiding kozen, kozen bewust voor Engelstalige ervaringen. Dit is misschien wel het grootste verschil tussen beide opleidingen.

Het programma in Maastricht doelt op een internationaal publiek, waardoor Engelstalig onderwijs een evidentie is. De Engelstalige onderdelen in de Leuvense opleiding zijn wellicht ontstaan als aanvulling op een bestaand programma (of zijn een vertaling van opleidingsonderdelen die voorheen in het Nederlands werden gedoceerd). De master in Leuven blijft hoofdzakelijk Nederlandstalig met enkele Engelstalige opleidingsonderdelen, waarvan de meeste ook keuzevakken zijn. Hoewel deze Engelstalige opleidingsonderdelen kwalitatief sterk zijn, merk je als student dat Engelstalig onderwijs geen directe prioriteit is. Het aanbieden van Engelstalige opleidingen of opleidingsonderdelen kan uiteraard internationale studenten en zo culturele en academische uitwisseling bevorderen. Het kan zorgen voor een grotere mobiliteit voor de student, en misschien zelfs bijdragen aan het prestige van een bepaalde opleiding of instelling. Aan de Faculteit Sociale Wetenschappen komt 20 procent van de studen-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

ten uit het buitenland. Dit is op zich een behoorlijk aandeel, maar verschilt sterk van de studentenpopulatie aan de Universiteit van Maastricht. De organisatie en accenten liggen dan ook merkbaar anders.

In Maastricht kon je als student – of docent – niet zomaar terugvallen op je moedertaal wanneer iets moeilijk uit te leggen was. Er waren geen uitzonderingen. Ook in lastige discussies of bij uitdagende taken ging iedereen voluit voor het Engels. Men zocht ook niet naar alternatieven: het Engels werd een tweede natuur, ook in de pauzes of buitenschools. Zo sprak ik steeds Engels met mijn studiegenoten, van wie ik soms pas dagen later begreep dat ze net als ik Nederlandstalig waren. Dit staat in schril contrast met mijn ervaringen in Leuven. Daar hebben de Nederlandstalige en de internationale studenten de neiging elk binnen hun eigen kring te blijven. Wanneer een buitenlandse student zich bij de Vlaamse studenten aansluit, wordt aanvankelijk wat Engels gesproken, maar wordt al snel weer overgeschakeld op het Nederlands. Jammer, want net de consequente onderdompeling in de Engelse taal binnen en buiten de colleges maakte mijn ervaring in Maastricht zo aangenaam en stimulerend.

In Leuven zijn de Engelstalige onderdelen een mooie aanvulling op het curriculum die internationale studenten toelaten om bepaalde lessen te volgen. Of dit aantrekkelijk genoeg is om van de KU Leuvencampus een internationale smeltkroes te maken, betwijfel ik. Niet alle opleidingen zijn daadwerkelijk toegankelijk, omdat een maximum gesteld wordt aan het aantal studiepunten dat je aan Engelstalige opleidingsonderdelen mag opnemen. De Engelstalige vakken waren best populair onder de Nederlandstalige studenten. Ik vind het dan ook opmerkelijk dat zovelen er toch voor kozen om de opdrachten en eindexamens in het Nederlands af te leggen en niet in de onderwijstaal van het vak. Deze optie bestaat niet in Maastricht. Deze mogelijke opt-out is uiteindelijk ook jammer voor de Vlaamse studenten. Omdat men de optie heeft om examens af te leggen in het Nederlands, richten sommige studenten zich sterk op vertalingen van presentaties, notities en readers, en wordt ook over de inhoud van de lessen gediscussieerd in het Nederlands. Hiermee gaan ze voorbij aan de voordelen van Engelstalig onderwijs.

Zelf koos ik steeds bewust voor Engelstalig onderwijs, door de aard van mijn studiedomein maar ook omdat ik heel wat baten verwachtte van anderstalig onderwijs. Deze verwachtingen werden ook ingelost. In het domein van internationale en Europese politiek gebeuren ontmoetingen, debatten en wetenschappelijk onderzoek hoofdzakelijk in het Engels. Engelstalig onderwijs zorgt dan ongetwijfeld voor een mooi 'startkapitaal'. Een extra is het smeden van interculturele vriendschappen en netwerken, die ik privé en professioneel erg koester. Geïnternationaliseerd, Engelstalig onderwijs gaat dan ook niet enkel om kennis van het Engels, maar ook om het ontwikkelen van persoonlijke en professionele vaardigheden en een internationale attitude.

Een voorwaarde voor het slagen van Engelstalig onderwijs of het invoeren van Engelstalige componenten binnen een opleiding is uiteraard een basiskennis van de Engelse taal, zowel bij de studenten als bij

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

de docenten. Kortgeleden was er in Vlaanderen nog ophef over de test die Vlaamse professoren dienden af te leggen om te bewijzen dat hun kennis van de Engelse taal voldoende was om in het Engels te mogen doceren. Een grondige kennis van de taal waarin men doceert vind ik onontbeerlijk. Dit wil echter niet zeggen dat een accent of schoonheidsfoutjes niet door de beugel kunnen. Persoonlijk heb ik nog geen slechte ervaringen gehad met professoren die doceren in een taal verschillend van hun moedertaal.

Accenten of 'verengelste' uitspraken hebben – alvast voor diegenen die de moedertaal van de professor delen – geen zware impact op de verstaanbaarheid van de lessen. Ik kan mij echter wel voorstellen dat internationale studenten het hier moeilijker mee hebben, omdat ze de oorsprong van sommige formuleringen niet kunnen achterhalen. Op die manier kunnen accenten, verengelste constructies en uitspraken best verwarrend zijn. Zo geven de docenten wel eens een voorbeeld "*picked out of the air*"' (uit de lucht gegrepen) of verdienen studenten die niet voldoende presteren een "*receipt*" (bonnetje, terwijl men doelt op "*resit*" of herkansing).

In Maastricht werd ik geconfronteerd met heel wat verschillende accenten in het Engels, omdat niet enkel de studenten maar ook de professoren erg diverse nationaliteiten hadden. Uiteindelijk heeft de blootstelling aan deze accenten ervoor gezorgd dat ik in internationaal gezelschap vlot het Engels van de deelnemers begrijp zonder mij te laten afleiden of verwarren door het vreemde accent. Zo kon ik op seminaries vlot converseren met deelnemers uit bijvoorbeeld Georgië, Azerbeidzjan of Sri Lanka – van wie het accent in het Engels moeilijk te verstaan is voor een westerling. Een dergelijke vaardigheid kan nare misverstanden of gênante momenten voorkomen.

Ook de Leuvense professoren van wie ik in het Engels les kreeg, hadden doorgaans een goed begrip van de taal. Doordat het merendeel van hun studenten echter Nederlandstalig blijft, werd soms voor meer uitdagende delen van de leerstof overgeschakeld naar het Nederlands voor een voorbeeld of bijkomende uitleg. Sommige docenten vragen de Nederlandse studenten in de aula ook wel eens om bepaalde woorden of constructies te vertalen naar het Engels. Vaak klinkt de Vlaamse tongval nog erg door in het Engels van de docenten, wat de indruk geeft dat het 'slecht Engels' is, terwijl het al bij al inhoudelijk correct is. Het Engels van de docenten is dus doorgaans wel goed, maar je merkt toch duidelijk het verschil met de gemiddelde kennis en uitspraak Engels van de studenten.

De recente generaties jongeren beschikken over een redelijke basis in de Engelse taal dankzij lessen Engels vanaf jonge leeftijd en heel wat blootstelling aan Engelstalige cultuur, films, muziek, websites, reizen of buitenlandse vrienden. Waar er taalbarrières zijn, valt men bijna automatisch terug op het Engels. Voor de jongste generaties lijkt het dan ook de voor de hand liggende 'tweede' taal. Jongeren in Nederland en Vlaanderen zijn trots op hun kennis van het Engels en gebruiken het graag in sociale context. Toch lijken velen huiverachtig te staan tegenover Engelstalige lessen, en vooral tegenover het schrijven

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

van opdrachten in het Engels. Bij mijn medestudenten in Leuven merk ik een scheiding tussen het sociaal en het academisch gebruik van de taal, waarbij de zelfzekerheid die men heeft in het eerste geval als sneeuw voor de zon verdwijnt in het tweede. In Maastricht speelde deze onzekerheid veel minder, maar daar spelen de organisatie en de doelgroep van de opleiding uiteraard ook in mee. Bovendien trachtte men in Maastricht studenten te helpen om hun eventuele onzekerheden wat betreft hun capaciteit om Engelstalig onderwijs te volgen en Engelstalig werk in te leveren te verhelpen door een voorbereidend seminarie te organiseren. Een week voor het academiejaar aanvangt, kan je je klaarstomen om aan je Engelstalige opleiding te beginnen. In dit seminarie wordt gewerkt aan taalvaardigheden door middel van praktische onderdompeling en het oefenen van de academische basisvaardigheden.

Professionele gesprekken, debatten en onderhandelingen vragen een ander taalgebruik dan strikt sociale contacten. Een Engelstalige opleiding – of Engelstalige opleidingsonderdelen – zijn voor mij een erg nuttige leerschool geweest voor allerhande uitdagingen tijdens en na mijn opleiding. De Engelstalige bacheloropleiding in Maastricht bood heel wat opportuniteiten om persoonlijke en professionele vaardigheden uit te bouwen. Ze gaf mij het nodige zelfvertrouwen om internationale contacten te leggen en te onderhouden en interessante interculturele gesprekken aan te gaan. Ik kan het elke student in een internationaal thema aanraden om de optimalisering van zijn of haar kennis van het academisch en professioneel Engels als een belangrijk onderdeel van de opleiding te beschouwen. In de afgelopen jaren nam ik deel aan een aantal internationale workshops, seminaries en debatten. Dankzij de onderdompeling in het Engels kon ik mij hier even sterk engageren als in mijn moedertaal. Dit is duidelijk te danken aan blootstelling en oefening: *practice makes perfect*.

De taalkeuze binnen hoger onderwijs dient in mijn ogen niet enkel bepaald te worden op basis van de officiële taal in een bepaald gebied. Ook de plaats van een taal binnen het vakgebied zou in deze keuze mogen doorwegen. Het opvallendste en belangrijkste in mijn ervaring is dat Engelstalige opleidingen de *eigen* studenten erg kunnen stimuleren en klaarstomen voor hun professionele carrière. Uiteraard hangt dit erg samen met de aard van de studie en de carrière die men wenst op te bouwen. Domeinen zoals Europese en internationale politiek zijn in mijn ogen intrinsiek gelinkt aan het gebruik van de Engelse taal. Andere opleidingen of bepaalde opleidingsonderdelen lenen zich hier minder voor, zoals bijvoorbeeld een opleidingsonderdeel over lokale politiek. Ik vind het persoonlijk erg stimulerend wanneer de taal en het onderwerp gelinkt zijn. Dit is praktisch niet altijd mogelijk. Zo kan men natuurlijk moeilijk 'politieke geschiedenis van Rusland' doceren in het Russisch. In andere gevallen kan het zeker wel. De politieke structuren, de geschiedenis, of de beleidsvorming in Vlaanderen en Nederland zijn voorbeelden van vakken waar Nederlands een onverbeterlijke taalkeuze is voor het onderricht. De vakliteratuur over deze onderwerpen zal hoofdzakelijk Nederlandstalig zijn en Nederlandstalig onderwijs en materiaal zullen hier beter de culturele nuances en dergelijke opvangen.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Volgens dezelfde logica is het interessant om ook Franstalig materiaal toe te voegen waar men spreekt over België als geheel. Voor onderwerpen zoals internationale relaties, internationale organisaties, politieke economie of Europese politiek is een bespreking in het Engels meer opportuun.

Persoonlijk vind ik het belangrijk de wetenschappelijke basiswerken te kunnen opnemen in de studie, en waar mogelijk in hun originele versie. Het les- en leesmateriaal is dé manier om studenten bekend te maken met het studiegebied en dus ook met de toonaangevende theorieën, artikels en auteurs daarbinnen. In de studies die ik ondernam is het overgrote deel van deze vakliteratuur Engelstalig. Ik vind het steeds fascinerend om toonaangevende werken binnen het domein in hun originele versie te lezen. Dit biedt de mogelijkheid om verschillende perspectieven en analyses aan elkaar te linken en het onderwerp uit te diepen, maar het geeft je als student ook de kans om zelf een kritische ontleding te maken van het originele werk. Persoonlijk heeft dit mij enorm gestimuleerd om mezelf analytisch en academisch te ontplooien en mijn kritische geest aan te wakkeren.

Wanneer men zou werken met vertaald materiaal, of wanneer men deze werken gaat samenvatten en samenvoegen, kan heel wat nuance verloren gaan. Uiteraard is er ook sterk Nederlandstalig onderzoek binnen deze domeinen. Dit kan een uitstekende aanvulling vormen in readers, of kan opgenomen worden als suggestie wanneer men met veel uitwisselingsstudenten werkt die het Nederlands niet beheersen. Het is inderdaad belangrijk om de Nederlandstalige literatuur niet tot vergetelheid te laten verdoemen maar actief op te nemen waar relevant in een studieprogramma. Er hoeft geen sprake te zijn van een voorkeursbehandeling voor literatuur van welke taal dan ook. Als student verwacht ik van een universiteit dat men de toonaangevende artikels uit de wetenschap voorlegt. Ik heb het gevoel dat ik met readers van originele literatuur een betere grip krijg op het bestudeerde onderwerp en op de interactie tussen academici. Bovendien is het een goede manier om meteen geïntroduceerd te worden in de correcte terminologie. Waar in Nederlandstalige vakken Engelstalig leesmateriaal werd meegegeven of waar een verplicht opleidingsonderdeel in het Engels gedoceerd werd, merkte ik dat andere studenten in Vlaanderen daarvan opkeken en er ook wel tegenop zagen. Dit vind ik enigszins verbazingwekkend, niet alleen omdat de studenten (zouden moeten) beschikken over een goede basiskennis Engels, maar ook omdat ze ervoor gekozen hebben een opleiding te volgen die van nature gericht is op het internationale.

Engelstalig onderwijs zorgt natuurlijk ook voor een culturele mix tussen de studenten. Dit bevordert niet enkel interculturele uitwisselingen op sociaal vlak maar ook professionele netwerken. De internationale ervaring leerde mij thematieken vanuit verschillende perspectieven te bekijken en de culturele gevoeligheid van sommige onderwerpen beter te vatten. Er zijn ook mooie vriendschappen uit ontstaan, die – in mijn ogen – enkel bevorderlijk kunnen zijn binnen internationale en Europese studies.

Uiteindelijk heb ik zeker baat gehad bij het volgen van Engelstalig onderwijs. Ik kan het enkel aanraden. Zowel op sociaal, academisch als professioneel vlak is het een belangrijke stimulans voor mijn persoon-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

lijke ontwikkeling geweest. Een alomvattende vergelijking tussen mijn ervaringen in Nederland en in Vlaanderen is echter moeilijk, omdat de organisatie van beide universiteiten die ik bezocht sterk verschilt. Hoe dan ook, in mijn ogen zijn Engelstalige elementen een onvermijdelijk onderdeel van studies die door hun onderwerp linken aan het internationale. Op deze manier kan men het meest gangmakende lesmateriaal aanbrengen, maar ook – en vooral – de studenten voorbereiden op de praktische realiteit. Zowel in een academische als in een niet-academische professionele carrière kan een grondige kennis van de Engelse taal de jonge politicoloog enkel ten goede komen.